VIQUIPÈDIA

Lelemi

El **lelemi** (o **lefana**, o **buem**) és una llengua parlada pels buems a la zona de Jasikan, a la Regió Volta, una de les deu regions administratives de Ghana, situada al sud-est del país. Pertany al grup geogràfic de les llengües na-togo de la branca de llengües kwa, dins de la família de les llengües nigerocongoleses, parlades a la regió muntanyosa situada entre Ghana i Togo. El lelemi compta aproximadament amb entre 49.000 (dades del 2003[1]) i 73.200 (joshuaproject[2]). També hi ha lelemi-parlants a Togo.[2] El seu codi ISO 639-3 és **lef** i el seu codi al glottolog és **lele1264**.[3]

Lelemi	
Altres noms	**Buem**, **Lafana**, Lefana
Tipus	llengua i llengua viva
Parlants	
48.900 (ethnologue 2003)[1] - 73.200(joshuaproject)[2] principalment a Lôh-Djiboua	
Parlat a	Ghana Togo
Autòcton de	regió Volta
Classificació lingüística	
llengua humana llengües nigerocongoleses llengües congoatlàntiques llengües volta-congoleses llengües kwa llengües Na-Togo Lelemic languages (en) Lelemi-Akpafu languages (en)	
Codis	
ISO 639-3	lef (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=lef)
SIL	lef
Glottolog	lele1264 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/lele1264)
Ethnologue.com	lef (http://www.ethnologue.com/language/lef)
IETF	lef

Contingut

Família lingüística

Geolingüística i pobles veïns

Descripció lingüística

Sociolingüística, estatus i ús de la llengua

Referències

Bibliografia

Enllaços externs

Família lingüística

Segons l'ethnologue, el lelemi és una llengua que està juntament amb el siwu, el sekpele i el selee en un subgrup de les llengües lelemis que són del grup de les llengües potou-tanos, que són llengües nyos, que al seu temps formen part de la família de les llengües kwa, que formen part de la gran família de les llengües nigerocongoleses.[4]

Geolingüística i pobles veïns

El lelemis viuen al sud-est de Ghana a la zona del poble de Kute, al districte de Jasikan, a la Regió Volta. Segons el joshuaproject i el peoplegroups també hi ha 7.200 lelemis a Togo.[2][5] El territori lelemi de Togo està situat a la frontera amb Ghana, al nord de Kpalimé i al sud-est d'Atakpamé, a la Regió dels Altiplans. El territori lelemi de Togo està situat a la frontera amb Ghana, al nord de Kpalimé i al sud-est d'Atakpamé, a la Regió dels Altiplans.[5]

Segons el mapa lingüístic de Ghana de l'ethnologue, el territori lelemi està situat a l'extrem oriental de Ghana, al costat de la frontera amb Togo, que està a l'est. els lelemis limiten amb els àkans, que viuen al nord; amb els tuwulis, que viuen a l'oest; i amb els siwus i els sekpeles, que viuen al sud.[6]

Descripció lingüística

El lelemi, com a llengua na-togo, té característiques típiques de les llengües nigerocongoleses, com la presència de classes nominals. A més, és una llengua tonal, i té sistemes vocàl·lics formats per nou o deu unitats fonològicament distintives, que entren en jocs de sinarmonia vocàl·lica basada en els trets ATR. En fonètica, ATR (de l'anglès *advanced tongue root*) es refereix a un tret fonètic que apareix en sons articulats amb l'arrel de la llengua avançada, és a dir, amb una expansió de la cavitat faríngia obtinguda mitjançant un moviment de la base de la llengua cap endavant.

El lelemi segueix l'ordre bàsic de paraules "subjecte-verb-objecte". L'ordre es manté igual, tant si els constituents respectius són lexicalment com pronominalment representats. D'altra banda, els modificadors substantius i verbals van darrere d'allò que substitueixen.

Pel que fa al sistema verbal, el lelemi té dos paradigmes: uns que constitueixen els anomenats "temps simples", i els altres anomenats "temps relatius" (Allan, 1973). El paradigma simple està format per prefixos subjectes (prefixos pronoms de primera o segona persona i pronoms classe substantiu de tercera persona) i la forma del verb, mentre que el paradigma relatiu és l'acumulació per l'ús obligatori d'un substantiu de subjecte extern, un prefix de verb invariable i la forma verbal. Mentre que el paradigma simple s'utilitza en bastants entorns sintàctics, el paradigma relatiu només apareix en les oracions de relatiu quan el subjecte n'és el principal.[7]

Sociolingüística, estatus i ús de la llengua

El lelemi és una llengua desenvolupada (EGIDS 5): Està estandarditzada té literatura i gaudeix d'un ús vigorós per persones de totes les edats i generacions tant en la llar com en societat en tots els àmbits tot i que no és totalment sostenible.[8] Menys de l'1% dels lelemis estan escolaritzats en la seva llengua i entre el 5 i el 15% l'aprenen com a segona llengua. Té gramàtica i el 2014 s'hi va traduir la Bíblia. Des del 1989 s'escriu en alfabet llatí. Els lelemis també parlen l'àkan.[1]

Referències

1. «Lelemi, a language of Ghana (http://www.ethnologue.com/language/lef/18)». ethnologue. [Consulta: 13 octubre 2015].
2. «Language: Lef (http://joshuaproject.net/languages/lef)». joshuaproject. [Consulta: 13 octubre 2015].
3. «Language: Lelemi (http://glottolog.org/resource/languoid/id/lele1264)». glottolog. [Consulta: 13 octubre 2015].
4. «Lelemi (http://www.ethnologue.com/subgroups/lelemi-0)». ethnologue. [Consulta: 13 octubre 2015].
5. «People name: Buem of Togo (http://www.peoplegroups.org/explore/GroupDetails.aspx?peid=14327#topmenu)» (en anglès). peoplegroups.org. [Consulta: 13 octubre 2015].
6. «Mapa lingüístic de Ghana. El lelemi és el número 43 (http://www.ethnologue.com/map/GH)». ethnologue. [Consulta: 13 octubre 2015].
7. Schwarz, Anne. *About the harmony disposition of Lelemi affixes* (http://edoc.hu-berlin.de/oa/bookchapters/reOycKVR6akHw/PDF/260JgxtR7qnjs.pdf) (en anglès).

8. «Lelemi in the Language Cloud (http://www.ethnologue.com/cloud/lef)» (en anglès). ethnologue. [Consulta: 12 octubre 2015].

Bibliografia

- Edward Jay Allan. 1973. *A grammar of Buem, the Lelemi language*. University of London. 492pp. (Tesis Doctoral).
- Höftmann, Hildegard. 1971. *The Structure of the Lelemi Language: with texts and glossary*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie. 130pp.
- Kropp, Mary Esther. 1967. *Lefana, Akpafu and Avatime, with English gloss*. (*Comparative African wordlists*, 3.) Legon: Institute of African Studies (IAS), Universitat de Ghana. 94pp.
- Heine, Bernd. 1969. *Die Konsonanten Des Proto-Buem*. A: *Linguistics* nº7. 27-44. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Fiedler, Ines and Anne Schwarz. 2009. *Focal aspects in the Lelemi verb system*. A: *Journal of West African Languages* nº36,1/2. 57-73.
- Schwarz, Anne. 2007. *About the harmony disposition of Lelemi affixes*. A: Griefenow-Mewis, Catherine (ed.), *Afrikanische Horizonte*, 127-139. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag.
- Ring, James Andrew. 1995. *Lelemi tone*. A: Cline, Terry (ed.), *Papers from GILLBT's seminar week, January 30 - February 3, 1995, Tamale*, 16-26. Tamale (Ghana): Ghana Institute of Linguistics, Literacy and Bible Translation (GILLBT).
- Allan, Edward Jay. 1977 [1973]. *Buem*. A: Kropp Dakubu, Mary Esther (ed.), *West African Language Data Sheets*, 97-105. West African Linguistic Society: Legon &Leiden: West African Linguistic Society (WALS); African Studies Centre (ASC).
- Neeley, Paul. 1995. *Old styles in contemporary contexts: the revitalization of traditional music through the Buem churches of Ghana*. A: *EM News*, nº4. 4. - sociologia

Enllaços externs

- Lelemi a Multitree (http://multitree.org/codes/lef)

Obtingut de «https://ca.wikipedia.org/w/index.php?title=Lelemi&oldid=24227758»

La pàgina va ser modificada per darrera vegada el 24 jul 2020 a les 08:21.

El text està disponible sota la Llicència de Creative Commons Reconeixement i Compartir-Igual; es poden aplicar termes addicionals. Vegeu les Condicions d'ús. Wikipedia® (Viquipèdia™) és una marca registrada de Wikimedia Foundation, Inc.